

BIBLIOGRAFIE

DRAMA EN THEATER EEN BIBLIOGRAFIE VOOR NOORD- EN ZUID-NEDERLAND

Annick POPPE
Aflevering 52

I. WETENSCHAPPELIJKE TEKSTEN

a. boeken

BALTHAZAR (Herman), *Het Multatuliteater. Derde kroniek - de jaren 1975-1999*, Gent: Multatuliteater vzw, 1999, 56 p.

BESSELING (André), *Theater vanuit het niets. Alles over improvisatietheater*, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1999 (ISBN 90-6403-491-5).

BLOKDIJK (Tom) [red.], *De wereld is klein maar ik zou hem niet willen stofzuigen*, Theaterfestival 1999.

FUCHS (Anne) [ed.], *New theatre in Francophone and Anglophone Africa: a selection of papers held at a conference in Mandelieu, 23-26 June 1995*, Amsterdam: Rodopi, 1999, 292 p. (ISBN 90-4200-735-4).

HUBLAU (Etienne) [tekeningen], DEMEDTS (Flor) en RABAU (Gaby) [tekst], *500 Jaar Toneelzalen en Schouwburgen in Gent*, Gent: Documentatiecentrum voor Dramatische Kunst, 1999.

Nederlands Theaterjaarboek 1998-1999, Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 1999 (ISBN 90-7089-255-3).

ROBERT (Jan), [eindred.], *Het Koninklijk Ballet van Vlaanderen. 30 jaar ballet-15 jaar musical*, Tiel: Lannoo, 1999, 159 p. (ISBN 90-2093-838-4).

Frans Roggen. Een leven voor het theater, Gent: Frans Roggenstichting, 1998, 41 p. + cd.

TÖRNQVIST (Egil), *Ibsen, Strindberg and the Intimate Theatre. Studies in TV Presentation*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 1999 (ISBN 90-5356-350-4).

VAN BOHEEMEN (F.C.) en VAN DER HEIJDEN (Th.C.J.), *Met minnen versaemt. De Hollandse rederijders vanaf de middeleeuwen tot het begin van de achttiende eeuw. Bronnen en bronnenstudies*, Delft, 1999 [dissertatie].

VAN BOHEEMEN (F.C.) en VAN DER HEIJDEN (Th.C.J.) [ed.], *Retoricaal Memoriaal. Bronnen voor de geschiedenis van de Hollandse rederijderskamers van de middeleeuwen tot het begin van de achttiende eeuw*, Delft, 1999.

VAN DER ZALM (Rob), *Ibsen op de planken. Een enceneringsgeschiedenis van het werk van Henrik Ibsen in Nederland 1880-1995*, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1999 (ISBN 90-6403-543-1).

VAN KALMTHOUT (A.B.G.M.), *Muzentempels. Multidisciplinaire kunstkringen in Nederland tussen 1880 en 1914*, Hilversum: Uitgeverij Verloren, 1998, 776 p.

VERBEECK (Herman), *Het bewegingstheater van Etienne Decroux*, Antwerpen: Vlaams Centrum van het Internationaal Theater Instituut.

WOUDENBERG (Helmert), *Vuur, Water, Lucht & Aarde. Handleiding voor acteren*, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1999.

b. artikels in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken

ALBERS (Frank), "Wat is de vraag?", *Nieuw Wereldtijdschrift*, 16 (1999), nr. 8, pp. 67-71.

In de meeste Nederlandse, maar ook in Franse en Duitse *Hamlet*-vertalingen, wordt in de beroemde "To be or not to be"-monoloog al eeuwenlang dezelfde fout gemaakt, die Hamlets dilemma zo goed als onbegrijpelijk maakt. Het gaat immers niet om de keuze tussen het ondergaan of overwinnen van de grillen van het lot, maar om de existentiële problematiek van een mens die weet dat wat hij ook onderneemt, het de dood is die hem wacht.

ANTHONISSEN (Peter), "De sprookjesverteller van het nieuwe Berlijn. Thomas Ostermeier en de erfenis van Meyerhold, Brecht en Reinhardt", *Etcetera*, 17 (1999), nr. 68, pp. 51-54.

Hoewel het werk van de jonge Duitse regisseur Thomas Ostermeier in eigen land tot een echte hype aanleiding gaf, lijkt hij toch meer dan een eendagsvlieg. Kenmerkend voor zijn aanpak is dat hij niet alleen spreekt voor zijn leeftijdsgenoten, maar zich wat stijl betreft, meteen plaatst in de traditie van Meyerhold en, wat eigen land betreft, Reinhardt en Brecht (cf. momentopnames van de jaren negentig als *Disco Pigs* van Enda Walsh én grimmiger gemaakte sprookjes als Maeterlincks *Der blaue Vogel*).

BRULS (Willem), "Was will das Weib?", *Theatermaker*, 3 (1999), nr. 6, pp. 50-52.

Zoals het in bijna elke opera over macht, liefde en dood gaat, zo plaatst bijna elke -mannelijke- componist een verscheurde vrouw in het middelpunt. Hebben de omstandigheden waarin deze vrouwen zich bevinden, zich in de loop van de jaren gewijzigd en wordt daarenboven in vrijwel elke nieuwe encensering het beeld bijgesteld naar het heden, nog steeds gebeurt dit door hoofdzakelijk mannelijke regisseurs (cf. recente encenseringen van opera's van Verdi, Wagner, Richard Strauss, Bizet, Tsjaikovski, Berg en Sjostakovitsj).

BUTAYE (Daniël), "Vier eeuwen toneel in dienst van de opvoeding in het Sint-Jozefcollege te Aalst", *Het Land van Aalst*, 51 (1999), nr. 1, pp. 58-75.

Vanaf de stichting in 1619 werd in het Aalsterse jezuïetencollege een eminente plaats toebedeeld aan het toneel als opvoedingsfactor. Stonden tot de opheffing van de orde in 1773 veelal door de leraars geschreven 'stichtende' stukken in het Latijn centraal, van 1831 tot 1910 primeerden Franse stukken en trad een zekere secularisering in. Vanaf 1910 -eentaligheid werd in 1932 bereikt- primeerde veelal toneel uit het Nederlandstalige repertoire, terwijl vanaf de jaren vijftig ook rond het kindertoneel een opvallende creativiteit werd ontwikkeld.

DEAN (Paul), "Murderous repetition: *Macbeth* as echo chamber", *English Studies*, 80 (1999), nr. 3, pp. 216-223.

In Shakespeares *Macbeth* dragen terugkerende woorden en spiegelbeelden bij tot een intens gevoel van claustrofobie, dat het *Macbeth* onmogelijk maakt de uiteindelijke confrontatie met zichzelf uit de weg te gaan. Een tegelijk gefragmenteerd en gecontroleerd stuk dus, dat ons chaos toont zonder zelf chaotisch te zijn.

DE GRAAF (Rob), "Een liedje van vergetelheid. Vierentwintig uur Forced Entertainment", *Theatermaker*, 3 (1999), nr. 7, pp. 49-53.

Een voorstelling van *Who can sing a song to unfrighten me?* van Forced Entertainment -in het midden van de jaren tachtig door Tim Etchells in Sheffield opgericht- begint om twaalf uur 's nachts en eindigt vierentwintig uur later, zodat uiteindelijk iedereen wel iets mist. Een bevreemdende ervaring, die het denken over kijken en tijd, waarheid en fictie, existentie en verlangen grondig in de war stuurt en de kijker deelgenoot maakt van een tot in het extreme doorgetrokken onvoltooid tegenwoordige tijd.

DE VOLDER (Piet), "Onwrikbaar geloof in de liefde. *Jenůfa* van Leos Janáček", *Muziek & Woord*, oktober 1999, p. 9.

Is Janáček postuum een icoon van het protomodernisme geworden, zijn opera *Jenůfa* blijkt innoverend wat zang en orchestratie betreft (cf. zijn introductie van 'spraakmelodieën', die behalve het ritme van het gesproken woord, ook de intonatie van sprekende mensen trachten weer te geven).

DE VOS (Jozef), "Het toneelleven te Gent 1996-1997", in: *Cultureel Jaarboek 1997 Provincie Oost-Vlaanderen jg. 51*, Gent, 1999, pp. 66-80.

Het belangrijkste feit van het Gentse theaterseizoen 1996-97 was ongetwijfeld *Bernadetje* van Arne Sierens en Alain Platel, een ronduit schitterende productie van Victoria, die energie en spontaneïteit uitstraalde. Ging het voor het N.T.G., dat verjonging tegemoetziet, om een niet onaardig overgangsseizoen, Arca bewees zijn blijvend dynamisme met het project De Zolder, dat een forum bood voor onuitgegeven werk van Vlaamse auteurs. Een bijzonder opmerkelijke eigentijdse voorstelling was *Kakkerlakken* van Erik De Volder en Saban Ol, dat zich afspeelde in het milieu van politieke vluchtelingen en een intrigerend magisch-realistisch karakter kreeg.

D'HULST (Lieven), HERMAN (Jan) en TACK (Lieven), "*Les Pierrot Lunaire* d'Albert Giraud, O.E. Hartleben et Arnold Schönberg: pour une analyse des transferts inter-culturels et intersémiotiques", *Neophilologus*, 83 (1999), nr. 3, pp. 333-347.

Schönbergs *Pierrot Lunaire* (gecreëerd in 1912 in Berlijn) -een mooi voorbeeld van de wisselwerking tussen woord en muziek- is het resultaat van een erg ingewikkeld creatieproces, waarvan het begin ligt bij een dichtbundel van de Franstalige Belg Albert Giraud (Parijs, 1884), vertaald in het Duits door O.E. Hartleben.

"Dossier: Het groot bedrijf", *Etcetera*, 17 (1999), nr. 68, pp. 2-49.

Een dossier over de financiële kanten van het theaterbedrijf, met:

- Rudi Laermans over de relatie tussen geld, communicatie en kunst
- Pascal Gielen over de taak van de zakelijk leider
- Jean-Marc Adolphe en Raf Weverbergh over het statuut van de kunstenaar en interviews van Marleen Baeten met o.a. Jef Demedts, Stefaan De Ruyck en Arne Sierens over de relatie tussen het sociale en artistieke beleid
- Katia Segers, en (in gesprek met de betrokken partijen) Clara van den Broek en Marleen Baeten over respectievelijk privé- en mediasponsoring
- interviews van Gerrit Six met de Nederlandse econoom Arjo Klamer over subsidiëring en van Koen Gisen en Marleen Baeten met Teddy Hillaert, manager van Zita Swoon, de eerste gesubsidieerde popgroep in Vlaanderen
- Stef Ampe over een ethisch verantwoord gebruik van financiële middelen.

Dossier: *Tijd en Mens, Dietsche Warande & Belfort*, 144 (1999), nr. 5.

Een nummer, gewijd aan de vijftigste verjaardag van het avant-gardetijdschrift *Tijd en Mens* (het eerste nummer verscheen in oktober 1949) dat niet alleen een vrijplaats bood aan auteurs die elders geen ruimte vonden, maar ook een laboratorium wou zijn voor nieuwe ideeën omtrent kunst en cultuur. Hier echter vooral aandacht voor poëzie en proza, maar ook een interview van Patrick Jordens met Tone Brulin (van wie nog in de eerste jaargang het essay "Toneel der weedheid" verscheen) en Arne Sierens.

ERENSTEIN (Rob) en POELSTRA (Wardy), "Waarachtigheid op het toneel. Een gesprek met Ben Albach over een levenslange passie", *Literatuur*, 16 (1999), nr. 4, pp. 210-219.

Zelden is iemand zijn jeugdliefde zo trouw gebleven als Ben Albach (1907), die zeer jong al gefascineerd werd door mensen die zich tegelijkertijd anders voordeden dan ze waren en toch eerlijk, 'waarachtig' moesten overkomen. Een terugblik, met als blikvangers de Theatertentoonstelling in Amsterdam (1922), zijn indrukken over Royaards en Verkade, zijn carrière als criticus en theaterwetenschapper, de samenwerking met Marinus Nijhoff en zijn werk voor de radio en als toneelraar.

FROYEN (Ilke), "Het gewone buitengewone. De autobiografie van Isadora Duncan", in: *Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis. Handelingen LII - 1998*, Brussel, 1999, pp. 115-130.

In haar autobiografie *My Life* (1927), die de periode beslaat van haar geboortjaar 1878 tot 1920, geeft de Amerikaanse modernistische danseres Isadora Duncan -die merkwaardig genoeg geen theoretisch werk heeft nagelaten- een overzicht van het buitengewone leven dat ze heeft geleid. Een gebrek aan reflectie -haar innoverende ideeën over de danspraktijk worden nergens naar de schrijftuur getransponeerd- maken echter dat het geheel erg traditioneel blijft.

GELDOLF (Koenraad), "L'ambiguïté de Michel de Ghelderode", *Septentrion*, 28 (1999), nr. 3, pp. 76-80.

De correspondentie van Michel de Ghelderode voor de periode 1936-1941 en 1942-1945, zoals recent uitgegeven door Roland Beyen (KUL), werpt een nieuw en verhelderend licht, niet alleen op de literaire ambities en vriendschappen van de auteur, maar tevens op zijn -soms dubbelzinnige- houding ten overstaan van nazisme en antisemitisme.

GIELEN (Pascal), "Dans in Vlaanderen 1980-1995. Een kleine cijfergeschiedenis", *Etcetera*, 17 (1999), nr. 69, pp. 12-17 (thema: Grand Écart?).

Bij het begin van de jaren tachtig reikte het dansbeleid in Vlaanderen niet verder dan het Koninklijk Ballet van Vlaanderen, dat niet onder decretale bepaling valt en nog altijd meer gesubsidieerd wordt dan de hedendaagse dans. Werd de introductie van deze laatste (vanaf 1982) in grote mate gedragen door de kunstencentra, in de gestaag toenemende subsidiëring ervan valt de toenemende kloof op tussen de internationaal doorgebroken choreografen en zij die het met voorstellingen in eigen land moeten stellen.

In aansluiting hierop:

- Kiki Vervloessem over het Koninklijk Ballet van Vlaanderen en de criteria van de Beoordelingscommissie Dans
- Bram De Sutter in gesprek met Paul Bronkhorst van de Nederlandse Stichting Omscholingsregeling Dansers
- een manifest van Alexander Baervoets over het gebrek aan belangstelling in

ons land voor klassieke dans

- Katrien Darras en Clara van den Broek in gesprek met vijf jonge dansers
- bespiegelingen van Erik De Kuyper over de 'kunst van de vergankelijkheid'
- Clara van den Broek over haar eerste balletles en de jaren die erop volgden.

KRONTIRIS (Tina), "The omniscient 'auctor'-ideology and point of view in *Measure for Measure*", *English Studies*, 80 (1999), nr. 4, pp. 293-306.

Kenmerkend voor *Measure for Measure* is de alomtegenwoordigheid van Vincentio, de hertog van Wenen, als het ware de architect van het stuk. Een functie, die enkel vergelijkbaar is met die van Prospero in *The Tempest* en meteen de vraag stelt naar de relatie tussen zijn -veeleer machiavellistische- politieke opvattingen en die van Shakespeare.

LAERMANS (Rudi), "I said I. De totale podiumkunst van Rosas", *Etcetera*, 17 (1999), nr. 68, pp. 55-63.

Het werk van A.T. De Keersmaecker en Rosas wijst, met tal van dwarsverbanden, hernemingen en stijlkenmerken, vooruit naar een vluchtpunt dat ook na *I said I*, hun jongste creatie, in de toekomst vooruitgeschoven blijft. In deze productie - de titel verwijst naar Peter Handkes *Selbstbesichtigung* uit 1966- gaat het inderdaad over een voortdurend worden, de afwezigheid van elke totaliteit, zowel in de voorstelling als in het voorgestelde, wat het geheel tot een ijkpunt voor de podiumkunsten tot ver buiten de grenzen maakt.

LAERMANS (Rudi), "Een antropologische kijk op de danswereld. Achter de schermen van het ballet", *Etcetera*, 17 (1999), nr. 69, pp. 31-35 (thema: Grand Écart?).

Ballet across Border. Career and Culture in the World of Dancers van Helena Wulff is een van de eerste breedvoerige etnografieën van een balletcompagnie (cf. het door William Forsythe geleide Ballet Frankfurt). Wat deze studie zo interessant maakt is dat ze -naast het artistieke en financiële aspect- wijst op het lang onderschatte belang van de sociale verhoudingen in dans- en theatergezelschappen, bij uitbreiding in de hele wereld van de podiumkunsten. Een pleidooi alvast voor een bredere, transdisciplinaire oriëntatie.

LAERMANS (Rudi), "Balanchines modernisme. Ode aan een choreografisch genie" - een essay van de Amerikaanse danscriticus David Michael Levin, ingeleid, vertaald en bewerkt door Rudi Laermans, *Etcetera*, 17 (1999), nr. 69, pp. 39-45 (thema: Grand Écart?).

Het oeuvre van Balanchine -de Manet van het ballet- kan gelden als het belangrijkste momentum in de dansgeschiedenis van de twintigste eeuw. Evenals bij de modernistische schilders (cf. Clement Greenberg, *Modernist Painting*, 1960), staat zijn esthetiek in het teken van de uitzuivering, waarbij de dansers hun lichamelijke tegelijk bevestigen en overwinnen.

PIETERS (Jürgen), "De honden van King Lear. Over theater, kritiek en de schijn van werkelijkheid", *De Vlaamse Gids*, 83 (1999), nr. 3, pp. 22-27.

Zowel Nabokov (cf. de anekdote van de drie honden van Lear, zoals vermeld in Brian Boyds biografie), Barthes, Bakhtin en Brook huldigen wat we de 'esthetica van de gebeurtenis' (p. 26) kunnen noemen: een kunstwerk bootst de werkelijkheid niet na, maar is een nieuw gegeven dat aan de werkelijkheid wordt toegevoegd. In overeenstemming met deze esthetica kunnen we een -goede- theatervoorstelling beschouwen als het resultaat van een botsing tussen verschillende werkelijkheden -woord, licht, decor- die elkaar in hun eigenheid versterken.

RAMON (Renaat), "Jan Baptist Hofman", *VWS-Cahiers*, 34 (1999), nr. 1, 48 p.

De Kortrijkse late rederijker Jan Baptist Hofman (1758-1835) is een van die Vlamingen die in de Franse Tijd voor de continuïteit van de taalbeoefening in het Nederlands hebben gezorgd. Zo schreef hij meer dan twintig toneelstukken en zangspelen en was hij het die het burgerlijke drama bij ons introduceerde.

Op de biografie volgen een bloemlezing en een bibliografie.

TARDIF (Chantal), "Paysage de la danse en Nord-Pas-de-Calais", in: *De Franse Nederlanden - Les Pays-Bas Français - 24e jaarboek*, 1999, pp. 85-96.

Sinds enkele jaren neemt in de Nord-Pas-de Calais de belangstelling voor de hedendaagse dans in belangrijke mate toe. Of het nu gaat om vorming, creatie of verspreiding, steeds komt men dezelfde centra tegen: *Danse à Lille*, dat elk jaar een twaalfstal creaties brengt en choreografen van internationaal niveau aantrekt, *Les Répérages*, dat ook nieuwe groepen de kans wil geven de confrontatie met het grote publiek aan te gaan en *Le Vivat*, dat zich meer op een jong (schools) publiek richt.

THIELEMANS (Johan), "Lof der zotheid. Het carnaval in het Vlaamse theater", *Theatermaker*, 3 (1999), nr. 6, pp. 16-22.

Het afgelopen decennium hebben een aantal Vlaamse theatermakers zich op een intrigerende manier beziggehouden met de zogeheten 'lage cultuur'. Het gaat hier om het carnaval (*Wilde Lea* van de BMC, de uitbeelding van de slag bij Agincourt in *Ten Oorlog*, *Zwijg, kleinen* in een regie van Dirk Tanghe voor De Werf), het levenslied (*Moeder en kind* en *Bernadetje* van Arne Sierens en Marc Platel) en het stripverhaal (Dirk Tanghe met *De burgermansbruiloft* van Brecht en *Tartuffe* van Molière door de Paardenkathedraal).

THIELEMANS (Johan), "Oog in oog met de gruwel", *Theatermaker*, 3 (1999), nr. 7, pp.16-20.

Schlachten, de Duitse versie van *Ten Oorlog* van Perceval en Lanoye die in een regie van opnieuw Perceval in juli tijdens de Salzburger Festspiele in première ging, verschilt, niettegenstaande kostuums, opstelling en rekwisieten dezelfde zijn, in meerdere opzichten van de Vlaamse versie. Het is een voorstelling geworden met een minimum aan beweging, bijna zonder muziek, waarbij de volmaakte stem-

techniek van de zeer homogeen acterende cast een grote indruk naliet, een voorstelling, harder en agressiever ook dan de Vlaamse, meer verstrengeld met de hedendaagse maatschappij en donkerder van toon.

VAN DIJK (Arjan), "Das Dämonische als moderne Rezeptionskategorie, Dargestellt an Goethes *Egmont* und *Torquato Tasso*", *Neophilologus*, 83 (1999), nr. 3, pp. 427-443.

Een van de belangrijkste thema's in het werk van Goethe is ongetwijfeld de kracht van het demonische. Lijken zowel *Egmont* (waarin het hoofdpersonage op het schavot sterft) als *Torquato Tasso* (waarin Tasso door zijn vrienden verlaten wordt) tragisch te eindigen, uiteindelijk komen beide helden in het reine met zichzelf, terwijl ook de maatschappij -de bevolking van de Nederlanden komt in opstand tegen de Spaanse onderdrukking, terwijl Tasso zich met zijn vijanden verzoent- er wel bij vaart. Een positief einde, dat door hedendaagse regisseurs -minder utopisch ingesteld dan Goethe- al te vaak wordt miskend.

VAN DIXHOORN (Arjan), "In een traditie gevangen? Hollandse rederijderskamers en rederijders in de recente literatuurgeschiedschrijving", *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 112 (1999), nr. 3, pp. 385-406.

Tot op heden is de geschiedenis van de rederijderskamers al te eenzijdig het domein van de literatuurhistorici gebleven. In een aantal recente studies wordt echter aandacht besteed aan de beweging in relatie tot andere culturele fenomenen, waardoor de positie van de kamers zelf en van hun leden in de samenleving voor het eerst onderwerp van studie wordt (cf. o.a. het werk van F.C. Van Boheemen en Th.C.J. Van der Heyden). Een belangrijke basis voor verder -essentieel- cultuur-historisch onderzoek is aldus gelegd.

VAN HOOF (Els), "Marc-Antoine Charpentier. Eeuwig in de schaduw", *Muziek & Woord*, september 1999, pp. 18-19.

Marc-Antoine Charpentier werd het slachtoffer van de monopoliepositie die Lully, van wie hij in alle opzichten verschilde, aan het Franse hof bekleedde. *Le Malade imaginaire*, 'comédie meslée de musique et de danse', resultaat van een samenwerking met Molière, moest het zonder koninklijke uitnodiging doen, *Médée*, pas na de dood van zijn rivaal gecomponeerd, kwam te vroeg voor een publiek dat nog onder de invloed stond van de stijl van Lully.

VAN IMSCHOOT (Myriam) en LAERMANS (Rudi), "De sprong van Nijinski. Danser en choreograaf, god en beeldenstormer", *Etcetera*, 17 (1999), nr. 69, pp. 2-7 (thema: Grand Écart?).

Met zijn *Sacre du Printemps* (1913) -meteen gebracht op de scène van de grote theaters- staat Nijinski aan het begin van de twintigste-eeuwse dans. Van belang hierbij is vooral de institutionele context: door zijn streven naar verlichelijking, 'verlijfelijking' van het bewegen, dat diametraal tegenover het gangbare gratie-ideaal stond, confronteerde hij -op hun terrein- adel en burgerij met het anderszijn van

wat ze zelf als 'eigen' beschouwden.

VAN KERKHOVEN (Marianne), "Van de kleine en de grote dramaturgie. Pleidooi voor een 'interlocuteur'", *Etcetera*, 17 (1999), nr. 68, pp. 67-69.

In het theater bestaat de noodzaak zowel aan een 'kleine'-het dramaturgische werk dat zich rond een concrete productie situeert- als aan een 'grote' dramaturgie - waardoor het theater gestalte geeft aan zijn functie in de maatschappij. In het eerste geval betreft het een brugfunctie tussen bewustwording/theorie en praktijk, in het tweede een kritische reflectie op de theaterpraktijk en de rol tussen theater en politiek.

Met vooraf Hildegard De Vuyst ("Een dramaturgie van het gebrek. Paradoxen en dubbelzinnigheden" - pp. 65-66) over haar ervaringen bij Oud Huis Stekelbees en als freelance dramaturg.

VANLANDSCHOOT (Romain), "Cyriel Verschaeve, een politiek figuur?", *Kultuurleven*, 66 (1999), nr. 3, pp. 44-47.

Heeft het literaire oeuvre van Verschaeve, behalve misschien het leesdrama *Judas* en enkele passages uit *Elia*, nauwelijks de tand des tijds doorstaan, zijn opvattingen over politiek waren zo dogmatisch en stonden zo los van de dagelijkse werkelijkheid, dat ze onmogelijk een constructieve bijdrage konden leveren tot de besluitvorming in een democratisch bestel.

In hetzelfde nummer (pp. 44-47) treffen we eveneens een voor Radio 1 gemaakt interview aan van Geert Delbeke met Vanlandschoot, auteur van de biografie *Kapelaan Verschaeve* (Tielt: Lannoo en Gent: Perspectief-Uitgaven, 1998, 489 p.).

VERMIJ (Rienk), "Nieuwe wijn in oude zakken? Iets over plaats en functie van genootschappen in de maatschappij van het ancien régime", *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 112 (1999), nr. 1, pp. 24-46.

Typisch voor de maatschappij van het ancien régime waren de genootschappen, waarin burgers zich aaneensloten om zich toe te leggen op velerlei vormen van hoge cultuur. Bereikte de beweging een hoogtepunt in de tweede helft van de achttiende eeuw toen ze fungeerde als verspreider van de Verlichting, niettemin is ze minder 'modern' dan aangenomen: wat primeerde was immers -zij het dan progressieve- respectabiliteit.

WILS (Hans), "In opdracht van Esterhàza", *Muziek & Woord*, augustus 1999, p. 23.

Werd Haydn's muzikale ontwikkeling tot *La vera costanza* (1779) gekenmerkt door een geleidelijke dramatisering van de opera buffa, *Armida* (1783), dat jarenlang op het repertoire stond aan het hof van zijn mecenas vorst Esterhazy, behoort tot het genre van de opera seria. Met dit onderwerp, gebaseerd op passages uit *La Gerusalemme liberata* van Torquato Tasso volgt Haydn overigens een lange traditie, met *Armide* van J.B. Lully (1686) als een van de hoogtepunten.

c. cd-roms

Victoria top row observations. Youth culture and theatre productions, 1999.

II. DRAMATEKSTEN

a. boeken

BARNARD (Benno), *Jefta, of Semitische liefdes*, Amsterdam: International Theatre & Film Books en Het Toneel Speelt, 1998, 127 p. (ISBN 90-6403-531-8).

BOYER (Marian), *Toneel* (bevat: *Het omarmen van een paard, Helle kijkers, John West, Rauw*), Amsterdam: International Theatre & Film Books en Arnhem: InDependance, 1998, 255 p. (ISBN 90-6403-530-X).

DE PALM (Norman), *Basta/Bloedlink/Bijlmer Express*, drie multiculturele jeugdtheaterstukken, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1998, 288 p. (ISBN 90-6403-523-7).

EGGERMONT (Pol) [red.], PRINS (Mechtild) [interviews], *Huis & Hart: global life, het land in mij. Interviews voor twee voorstellingen van Mechtild Prins*, Amsterdam: International Theatre & Film Books en Rotterdam: Fact, 1998 - 1 doos (bevat o.m. 10 boekjes en 13 losse bijlagen).

EURIPIDES, *Bakhanten*, vertaald door Gerard Koolschijn, Amsterdam: International Theatre & Film Books en Toneelgezelschap Amsterdam, 1998, 80 p. (ISBN 90-6403-534-2).

HERZBERG (Judith), *Een golem*, m.m.v. Mira Rafalowicz, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1998, 93 p. (ISBN 90-6403-535-0).

Hollandse nieuwe II, Interculturele theaterteksten: 12 eenakters, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1998, 284 p. (ISBN 90-6403-533-4).

LAUWAERT (Guido), *Macbeth 2002* en *Alex*, gedeeltelijke bewerking naar William Shakespeere, Antwerpen: Fantom, 1999, 143 p. (ISBN 90-5495-521-X).

MENNES (Paul) [tekst] en JORIS (Eric) [beeld], *Kaufhaus: naar Dante*, Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar, 1999, 99 p. (maakt deel uit van het multimediale project *Kaufhaus Inferno*).

MROZEK (Slawomir), *Liefde op de Krim/Het contract/Portret/De weduwen*, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1998, 361 p. (ISBN 90-6403-450-8).

- RACINE (Jean), *Bérénice*, vertaald door J. Brogt, Amsterdam: International Theatre & Film Books en Eindhoven: Het Zuidelijk Toneel, 1998 (ISBN 90-6403-532-6).
- SENECA (L. Annaeus), *Hercules furens*, Einleitung, Text, Übersetzung [aus den Lateinischen] und Kommentar von Margarethe Billerbeck, Leiden: Brill, 1999, 727 p. (ISBN 90-0411-245-6).
- VAN DER ZWAARD (Kees), *Ik heb een dode David lief*, Gorinchem: Narratio, 1998, 64 p. (ISBN 90-5263-221-9).
- VAN WOENSEL (Oscar), *Herkules*, Amsterdam: Toneelgroep Amsterdam, 1998, 112 p.
- VAN WOENSEL (Oscar), *MedEia*, Amsterdam: Dood Paard, 1998, 44 p.
- WAGNER (Richard), *Der Ring des Nibelungen* - libretto, vertaald door Janneke van der Meulen, Amsterdam: De Nederlandse Opera, 1998.
Erster Tag: Die Walküre, 108 p. (ISBN 90-5082-101-4).
Zweiter Tag: Siegfried, 108 p. (ISBN 90-5082-100-6).
Dritter Tag: Götterdämmerung, 94 p. (ISBN 90-5082-099-9).
- WLOUDENBERG (Helmert), *De jodenverraadsters: of de gerechtigheid kent geen opwin-
ding*, Amsterdam: Ruijs & Daal, 1997, 123 p. (ISBN 90-7574-505-2).